

Proces vědeckotechnické revoluce je kvalitativně novým typem vědeckotechnického rozvoje, charakteristickou (perspektivní) stránkou růstu výrobních sil, resp. „kvalitativním převratem ve vývoji výrobních sil“ [Fedosejev 1976 : 36], který se v rozdílných sociálně ekonomických podmínkách začíná uplatňovat již v soudobé etapě naší epochy. Je tedy procesem, který neprobíhá nezávisle na vývoji ekonomických a politických vztahů, nýbrž naopak je těmito vztahy podmíněn, determinován a současně je spoluutváří.

V podmínkách socialismu je vědeckotechnická revoluce důležitým specifickým nástrojem k vytváření podmínek pro perspektivní nahrazení staré společenské dělby práce komunistickou dělbou práce. Proto také stranické dokumenty z posledního období zaujímají k vědeckotechnické revoluci, k jejím sociálně politickým souvislostem závažná stanoviska. Například v *Dokumentech moskevské porady představitelů komunistických a dělnických stran* se konstatuje: „Široký rozvoj vědeckotechnické revoluce, jež se stala jedním z hlavních úseků historického soutěžení mezi kapitalismem a socialismem, je důležitou podmínkou rozvoje socialistické společnosti“ [Dokumenty 1969 : 63].

Závažná stanoviska k vědeckotechnické revoluci nalezneme ve sjezdových dokumentech bratrských stran i KSČ. XXIV. sjezd KSSS zdůraznil, „že se nyní pronikavě zvýšila úloha takové sféry třídního boje mezi socialismem a kapitalismem, jako je ekonomické a vědeckotechnické soutěžení dvou světových soustav“ [XXIV. sjezd 1971 : 34; XXV. sjezd 1976 : 44; Sborník 1976 : 32]. Tentýž sjezd vytýčil

úkol historického významu — organicky spojit vymoženosti vědeckotechnické revoluce s přednostmi socialismu. Generální tajemník ÚV KSSS L. I. Brežněv jej ve své sjezdové zprávě vyjádřil slovy: „Perspektivy jsou přitom takové, že převrat v rozvoji výrobních sil, který se začal vlivem vědy a jejich objevů, bude stále významnější a hlubší. Máme... před sebou světodějnou úlohu: *organicky spojit vymoženosti vědeckotechnické revoluce s přednostmi socialistické hospodářské soustavy*, dále rozvíjet nové formy spojení vědy s výrobou, které jsou vlastní socialismu“ [Materiály 1971 : 48]. (Podtrhl K. N.) Obdobně úkol vymezuje i XV. sjezd KSČ — dokonce jako jeden z charakteristických rysů etapy budování rozvinuté socialistické společnosti [Sborník 1976 : 32].

1. Dialektika výrobního způsobu a politiky

Teoreticko-metodologickým východiskem vědeckého pojetí sociálně politických souvislostí vědeckotechnické revoluce jsou zejména ty části marxismu-leninismu, které se zabývají dynamikou vzájemného působení výrobních sil a výrobních vztahů — tj. části označované jako *teorie dialektiky výrobních sil a výrobních vztahů*. Výstižně to ukazuje Ivan Hruza ve stati *Vědeckotechnická revoluce a Marxův Kapital* [1972]. Pro nás je z této stati užitečný především výklad, v němž autor na základě díla klasiků objasňuje mechanismus vzájemného působení (dialektického vztahu) výrobních sil a výrobních vztahů. Tento výklad ve stručnosti shrnuje následující úvaha.

¹ Tato stat' vychází z námětů, které autor formuloval ve stejnojmenné statí ve sborníku *Sociálně politické souvislosti vědeckotechnické revoluce* [1975]. Při jejím zpracování autor dále využívá příslušných částí své publikace *Sociálně politické souvislosti společenského řízení v soudobé epoše*

[1976], v níž je také podrobněji objasněna úloha marxismu-leninismu ve vědeckém pojetí společenského řízení, nutnost interdisciplinárního přístupu k jeho zkoumání, kategorie stranickosti socialistického řízení apod.

Má-li dojít k růstu výrobních sil, musí (zvláště v delším časovém úseku — například při přechodu od malovýroby k velkovýrobě nebo od velkovýroby k automatizované výrobě) *narůstat i minimální množství výrobků* nutné k tomu, aby výroba (která po určité době vždy vyžaduje investice) byla rentabilní. Růst výrobních sil ovšem předpokládá rovněž realizaci těchto výrobků na trhu. To znamená, pak uvádí I. Hruza, „že úměrně s růstem výrobních sil musí růst i *kvantita hospodářských styků*, nutná k tomu, aby se realizovala užžitná hodnota vyrobených produktů. (Podtrhl K. N.) A zde už přistupujeme k problematice vzájemné ekonomické závislosti.

Každý vývojový stupeň výrobních sil vytváří určitou, jemu odpovídající kvantitu vzájemné ekonomické závislosti. Jinými slovy — vytváří určitou jemu odpovídající *kvantitu výrobních vztahů*. (Podtrhl K. N.) ... S růstem výrobních sil tedy dochází k odpovídajícímu kvantitativnímu rozšiřování výrobních vztahů“ [Hruza 1972 : 29]. A růst této kvantity výrobních vztahů si na určitém stupni svého vývoje vynucuje změnu jejich kvality.

Při hledání odpovědi na otázku, *proč a jak působí výrobní vztahy na výrobní síly*, je nutno odmítnout populární zjednodušující interpretaci vycházející „z fikce, jako by nová, dokonalejší kvalita výrobních vztahů byla s to bezprostředně, sama, vytvářet podmínky pro růst výrobních sil... Mezi procesem růstu výrobních sil a kvalitou výrobních vztahů je *zprostředkujícím článkem kvantita výrobních vztahů*, kvantita hospodářských styků. Dokonalejší kvalita výrobních vztahů proto dokazuje svou vyšší schopnost rozvíjet výrobní síly... tím, nakolik umožňuje zajišťovat rychlejší rozšiřování kvantity výrobních vztahů, tj. rozšiřovat tento svěrázný prostor pro růst výrobních sil“.²

Imanentním rysem dialektiky vývoje výrobních sil a kvantity i kvality výrobních vztahů v třídních společnostech jsou příslušné procesy sociálně politické, tedy

relativně samostatné procesy „zprostředkovávající“ řešení *ekonomických rozporů prostřednictvím politiky* (politických rozporů).

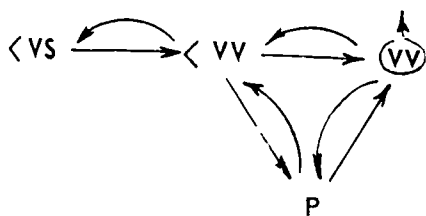
Úloha politiky v dialektice vývoje způsobu výroby je nezastupitelná zejména proto, že změna kvality výrobních vztahů, kterou si narůstající kvantita výrobních vztahů objektivně vynucuje a která je pro další růst výrobních sil nezbytná, se nerealizuje automaticky, nýbrž právě sociálně politickou aktivitou hegemonu revolučních proměn a jeho spojenců. (V moderních dějinách je rozhodujícím výchozím předpokladem likvidace kapitalistických výrobních vztahů a vzniku socialistických výrobních vztahů uchopení moci dělnickou třídou.) A dále proto, že upevnění, využití nové kvality výrobních vztahů, vytvářející prostor pro růst své kvantity, a tím i pro růst výrobních sil, se rovněž neuskutečňuje automaticky, nýbrž je profilováno politikou vládnoucí třídy. V obou uvedených případech jde o realizaci vztahu politiky vůči ekonomice, obvykle označovaného jako *prvenství politiky* vůči ekonomice, vztahu koneckonců determinovaného *prvotností* ekonomiky vůči politice.

Naznačená teorie dialektiky výrobních sil a výrobních vztahů zdaleka nemůže být považována za hlubší analýzu řešení základních rozporů výrobního způsobu — jako koneckonců určujícího procesu společenského vývoje. Podrobnou analýzu dialektiky výrobních sil a výrobních vztahů podává I. Hruza ve stati *Sociálně politické souvislosti vědeckotechnické revoluce* [1975]. Zde vyjadřuje výsledek analýzy dialektického vztahu působení výrobních sil, výrobních vztahů a politiky několika schémata, z nichž shrnující je schéma 1.

Schéma 1 akcentuje mimo jiné sociálně politické souvislosti, tj. důsledky a podmínky růstu výrobních sil, a tedy i sociálně politické důsledky a podmínky vývoje nastupující vědeckotechnické revoluce. Vymezení uvedených souvislostí vý-

² Jak zdůrazňuje I. Hruza, otázkami proč a jak působí výrobní síly na výrobní vztahy a obráceně se K. Marx zabývá v *Kapitálu* na třech místech: „1. v I. dílu *Kapitálu*, kde provádí analýzu přechodu k prosté zboží výrobě (1 — oddíl I. dílu); 2. v následujících částech I. dílu, kde analyzuje otázky přechodu prosté zboží výroby v kapitalis-

tickou zboží výrobou (III. oddíl, IV. oddíl apod.); 3. v III. dílu *Kapitálu* v souvislosti s nadhozením závěrů o nevyhnutelném přechodu od kapitalistické zboží výroby ke komunistické nezbožní výrobě (jde zejména o druhou knihu III. dílu *Kapitálu*)“ [I. Hruza 1972 : 32]

Legenda:

- <VS růst výrobních sil
- <VV růst kvantity výrobních vztahů
- VV změna kvality výrobních vztahů
- P politika
- ↔ vzájemné působení

znamným způsobem pomáhá identifikovat sociálně politické stránky vzájemného působení vědeckotechnické revoluce a společenského řízení v podmínkách kapitalismu a socialismu, znovu prokazuje aktuálnost marxisticko-leninského pojetí vývoje společenského řízení v soudobé epoše, znovu podtrhuje určující úlohu dělnické třídy — hegemonu svazku — a jejího předvoje, komunistické strany, v tomto vývoji.

2. Dvojaký charakter společenského řízení

Analýza výchozích sociálně politických aspektů vztahu vědeckotechnické revoluce a společenského řízení předpokládá (kromě uplatnění teorie dialektiky výrobních sil a výrobních vztahů, o jejíž shrnutí jsme se pokusili v předcházejícím odstavci) alespoň pracovní vymezení adekvátních aspektů kategorie společenské řízení. Bezprostředně zde vystupují do popředí jako klíčové ty části marxismu-leninismu, které charakterizují sociálně politické aspekty dialektiky vývoje dvojakého charakteru společenského řízení, jeho dvojediné funkce, především jako výraz přírodně historického pojetí společnosti a jejího vývoje. Právě tato dialektika — jak dále podrobněji uvedeme — umožňuje explicitně analyzovat sociálně politické aspekty společenského řízení. Současně takovéto aspekty i imanentně „předpokládá“, resp. je jimi spoluutvářena. Proto také v pojetí dialektiky vývoje

dvojakého charakteru společenského řízení sehrává mimořádnou úlohu vymezení třídní, resp. ekonomické určitosti řídicích procesů. V I. díle *Kapitálu*, v kapitole *Kooperace*, identifikuje K. Marx tuto určitost zvláště v procesech buržoazního ekonomického řízení: „*Kapitalistovo řízení* je nejen zvláštní funkce, která vzniká ze samé povahy společenského pracovního procesu, a která k němu patří, je to zároveň funkce vykořisťování tohoto společenského pracovního procesu a jako taková je podmíněna neodstranitelným antagonismem mezi vykořisťovatelem a surovým materiálem jeho vykořisťování... má tedy obsahově dvojaký charakter vzhledem k dvojakosti jím řízeného výrobního procesu samého, který je jednak společenským pracovním procesem ke zhotovování určitého výrobku, jednak *zhodnocovacím procesem kapitálu*“ [Marx 1954 : 356—357; 1955 : 404]. (Podtrhl K. N.)

Jak jsme již poznamenali, v uvedené citaci identifikuje K. Marx třídní, resp. ekonomickou určitost zvláště buržoazního ekonomického řízení v kontextu vymezení jeho dvojakého charakteru. *Marxovo vymezení* dvojakého charakteru buržoazního ekonomického řízení má však širší teoretický i metodologický význam, neboť postihuje (na bázi pojetí vývoje společnosti jako přírodně historického procesu) specifika *dialektiky přírody, člověka a společnosti*, platná jak v ostatních oblastech buržoazního společenského řízení, tak i v jeho totalitě, a ve své konkrétně historické modifikaci i v ostatních vývojových typech společenského řízení. Jinak řečeno, je zvláštním případem obecnějšího vymezení dvojakého charakteru společenského řízení a současně je pro něj podstatným metodologickým východiskem. V tomto obecnějším vymezení budeme prvou stránku společenského řízení označovat jako *organizačně technickou (nebo technologickou)* a druhou stránku jako *sociálně ekonomickou* [Afanasjev 1975 : 68]. Některé znaky jejich vymezení, které dále uvedeme (a také jejich označení samo), je zřejmě nutno považovat za pracovní.

Organizačně technická stránka společenského řízení zahrnuje v třídních společnostech ty jeho aspekty, které jsou

stránké, třídní funkce svého využití. Nejde ovšem jen o řídicí techniku, resp. o instrumenty řízení. Obecněji jde o soustavu těch aspektů řídicích procesů, které dialekticky spoluutvářejí společenský pohyb jako přírodně historický proces, zvláště svým působením na vývoj technologické (resp. organizačně technické) stránky společenské dělby práce.³ Pokud jde například o cíle řízení, uvažované aspekty se podílejí bezprostředně na jejich efektivním formování, dosahování či udržování z hlediska parametrů materiálových, energetických, technologických, z hlediska úspor času práce apod.

K vnitřním faktorům vývoje organizačně technické stránky společenského řízení (které, jak si dále podrobněji ukážeme, pochopitelně mají své sociálně ekonomické souvislosti) tedy náležejí tzv. odborné složky kvalifikace lidí, jejich odborné zkušenosti, znalosti, dovednosti apod. Specifickým dílem přispívají k rozvoji této stránky přírodní a technické vědy (matematika, fyzika, chemie, elektrotechnika, kybernetika apod.).

Druhá stránka společenského řízení, kterou jsme označili jako sociálně ekonomickou, je výrazem materialisticko-dialektické, vnitřní souvislosti, jednoty společenského řízení a společenských vztahů, společenského řízení a společenské struktury, tedy společenského řízení a dialektiky jednotných i rozporných struktur: ekonomické a sociální (pojatých pochopitelně konkrétně historicky, v třídních společnostech třídně).⁴ Zatímco objektivním základem nutnosti organizačně technické stránky společenského řízení — jak již zde bylo řečeno — je technologická stránka společenské dělby práce, u sociálně ekonomické stránky společenského řízení je to stránka *ekonomická* a stránka, kterou v třídních společnostech označujeme jako stránku sociálně třídní, sociálně politickou, a kterou obecněji (i v případě beztrídní společnosti) budeme pracovně nazývat stránkou *sociální*. *Koneckonců určující podstatou sociálně ekonomické*

stránky je pochopitelně dynamika výrobních vztahů, ekonomický řád společnosti, který se neprosazuje výhradně působením výrobních sil, nýbrž i aktivním působením další relativně samostatné součásti společenské struktury — struktury sociální.

Společenské řízení, které je samo determinováno společenskou strukturou, se zvláště svou sociálně ekonomickou stránkou — na bázi střídání sociálně ekonomických formací — spolupodílí na rozvoji této struktury. Avšak ne vždy pozitivně, pokrokově. Jestliže se orientuje na fixaci přežitých společenských vztahů, přežité společenské struktury, jako je tomu v současnosti například u buržoazního společenského řízení (usilujícího o věčné zachování kapitalistických výrobních vztahů, třídního antagonismu atd.), pak objektivně sehrává úlohu reakční. Jestliže se naproti tomu staví proti přežitým společenským vztahům, jestliže překonává dosavadní společenskou strukturu (tj. aktivně se účastní likvidace třídního antagonismu a na tomto základě spoluvytváří podmínky pro překonání staré, tradiční společenské dělby práce [Hrůza 1973 : 16], pak sehrává úlohu pokrokovou. Je to tedy právě sociálně ekonomická stránka společenského řízení, která v dialektickém vztahu se stránkou organizačně technickou — s výjimkou předtřídní prvobytně pospolné společnosti a beztrídní společnosti komunistické (vyšší fáze komunistické sociálně ekonomické formace) — *vtiskuje společenskému řízení třídní charakter*. V tomto smyslu ji také můžeme stručněji nazvat *sociálně třídní*, popřípadě *sociálně politickou stránkou společenského řízení*.

Za socialismu pochopitelně tato stránka nabývá podstatně jiných kvalit než za kapitalismu; to ovšem neznamená, že by její třídní charakter byl již překonán [Červenák 1972 — 68]. Dojde k tomu teprve s odstraněním tříd, s dosažením sociální stejnorodosti, a to je proces dlouhodobý. V. I. Lenin o něm ve *Velké iniciativě* napsal: „Je jasné, že k úplnému

³ K vymezení jednotlivých stránek společenské dělby práce viz například [Hrůza 1976].

⁴ Jak je patrné z textu, pojmu „společenská struktura“ zde užíváme zásadně v jiném smyslu než buržoazní strukturální funkční analýza, přesněji řečeno: užíváme jej v marxistickém smyslu. Jak zdůrazňuje L. Hrzal a S. I. Popov ve statí *Teorie*

sociální struktury a strukturálně funkční analýza [1972], základní chyba strukturálně funkční analýzy není v tom, že používá pojmů struktura, systém, funkce atd., ale v deformaci výkladu těchto pojmů. Používá jich i marxistická sociologie, avšak dává jim vědecký obsah.

odstranění tříd je třeba nejen svrhnout vykořisťovatele, statkáře a kapitalisty, nejen zrušit jejich vlastnictví, je třeba zrušit také *jakékoliv soukromé vlastnictví výrobních prostředků*, je třeba úplně odstranit jak rozdíl mezi městem a vesnicí, tak i rozdíl mezi fyzicky a duševně pracujícími. (Potrhl K. N.) To je velmi dlouhý proces.

Aby byl skutečně, k tomu je nutný obrovský pokrok v rozvoji výrobních sil, je třeba překonat odpor (často pasivní, který je zvlášť houževnatý a který překonat je zvlášť těžké) četných pozůstatků malovýroby, je třeba překonat obrovskou sílu zvyku a setrvačnost spjatou s těmito pozůstatky“ [Lenin 1955 : 415].

V soudobé epoše vystupuje do popředí aktuálnost významu vymezení dvojakého charakteru společenského řízení, odpovídajícího dvojakému charakteru společenských procesů (tedy procesů přírodně historických, podstatou jejichž vědeckého pojetí je marxisticko-leninská teorie dialektiky výrobních sil a výrobních vztahů). Spočívá zvláště v tom, že

- v sobě koncentruje, prokazuje — at přímo či nepřímo — základní východiska vědeckého pojetí společenského řízení, zvláště důležitá pro analýzu jeho třídnosti, stranickosti;
- umožňuje analýzu sociálně politických aspektů vztahu obou stránek společenského řízení v protikladných sociálně ekonomických formacích a vztahu tohoto řízení k jiným procesům — například jak dále uvidíme, k vědecko-technické revoluci;
- je důležitým faktorem v kritice buržoazních i revizionistických koncepcí společenského řízení.

Těmito aspekty aktuálnosti vymezení dvojakého charakteru společenského řízení (a tím i jeho přesnějším vymezením) se autor v citované publikaci zabývá podrobněji. Pro potřeby této stati zde uvedeme jen úvahu o vzájemném působení obou stránek společenského řízení, o vývoji jejich vztahu v soudobé epoše.

Jak vyplývá z vymezení dvojakého charakteru společenského řízení, žádná z jeho stránek *neexistuje izolovaně*, tak jako *neexistují izolovaně* jednotlivé stránky společenské dělby práce, jichž je dvojaký

charakter společenského řízení výrazem. Naopak. Obě stránky vzájemně na sebe působí, existují a rozvíjejí se v dialektickém vztahu.

Tento vztah má však pochopitelně *samostatnost jen relativní*; utváří se v dialektické jednotě se vztahem jednotlivých stránek společenské dělby práce, je výrazem dialektiky přírody a společnosti, výrobních sil a výrobních vztahů, je determinovanou, aktivní stránkou společenského pohybu jako přírodně historického procesu.

Vzájemné působení obou stránek společenského řízení má za kapitalismu a za socialismu odlišný charakter. Všimneme si nejdříve působení organizačně technické stránky na stránku sociálně ekonomickou.

Vliv vývoje organizačně technické stránky na stránku sociálně ekonomickou spočívá v tom, že spolu s jinými faktory aktivuje ekonomickou a třídní určitost stránky sociálně ekonomické natolik, na kolik její vývoj aktivuje (a také předpokládá), at již přímo či nepřímo, rozvoj výrobních sil; tím totiž také aktivuje (a předpokládá) tomuto rozvoji adekvátní změny výrobních vztahů, a tedy i změny ekonomické a třídní podstaty sociálně ekonomické stránky.

Ovšem vzhledem k tomu, že třídní a ekonomická určitost sociálně ekonomické stránky společenského řízení za kapitalismu a za socialismu je rozdílná, *jsou rozdílné i důsledky působení* organizačně technické stránky. *Za kapitalismu* spoluutváří podmínky k likvidaci třídně antagonistického charakteru buržoazního společenského řízení. *A za socialismu* — právě proto, že sociálně ekonomické stránce je již vlastní socialistický charakter — vede k takovému jejímu rozvoji, který v perspektivě (na bázi přechodu ke komunismu) vyústí v její charakter komunistický.

Rozvoj organizačně technické stránky společenského řízení tak spolupůsobí jako faktor *trvale vytvářející podmínky pro uskutečnění vývojové linie soudobého společenského řízení*, resp. pro revoluční proměny sociálně ekonomické stránky společenského řízení, jak jsou adekvátní tendencím soudobé epochy vývoje světa.

Tento závěr podtrhuje z jiného hlediska i analýza působení sociálně ekonomické stránky na stránku organizačně technickou.

Rozvoj organizačně technické stránky je bezpochyby spoluutvářen „vnitřními“ faktory jejího pohybu. Úloha těchto „vnitřních“ faktorů v rozvoji organizačně technické stránky je s narůstající složitostí řízení procesů, s nastupující vědeckotechnickou revolucí, s růstem možností využití přírodních a technických zákonitostí atd. stále významnější. Zvláště je to patrné v ekonomickém řízení, v uplatnění automatizace, v používání moderní výpočetní techniky.

Tyto „vnitřní“ faktory však nejsou a ani nemohou být jedinými faktory rozvoje organizačně technické stránky. Vždy působí v rámci určitých společenských vztahů, jsou podmíněny a využívány vládnoucí třídou. Sociálně ekonomická stránka společenského řízení je tak vůči stránce organizačně technické konečnou určující. Ve své buržoazní formě ovšem profiluje vývoj organizačně technické stránky výhradně z pozic zájmu buržoazie, tedy z pozic subjektivisticky fixujících třídní antagonistický charakter sociálních a ekonomických podmínek i důsledků dynamiky organizačně technické stránky, jehož likvidaci rozvoj organizačně technické stránky právě předpokládá. Jedině rozvíjející se socialistická podstata sociálně ekonomické stránky spoluutváří adekvátní sociální a ekonomický prostor pro další zespolečnění (včetně internacionalizace) stránky organizačně technické; jedině tato socialistická podstata může trvale zaručit (aniž by svou úlohu absolutizovala, aniž by nedoceňovala „vnitřní“ zdroje rozvoje organizačně technické stránky), že jí nebude zneužito, ale naopak využito ve prospěch všech pracujících.

Analýza dialektiky vzájemného působení obou stránek společenského řízení tedy znovu podtrhuje jeho materiální, sociálně třídní, konkrétně historicky pojatou determinovanost. Znovu zdůrazňuje, že tato determinovanost společenského řízení je nejen determinovaností dynamiky tendencí jeho vývoje (resp. determinovaností dialektiky organizačně technického zefek-

tivního společenského řízení a jeho sociálně politických předpokladů a důsledků), nýbrž také determinovaností jeho subjektu, cílů, hranic, forem, metod apod. Zvýrazňuje rozhodující úlohu dělnické třídy a jejího předvoje — komunistické strany ve vývoji společenského řízení v soudobé epoše, úlohu uplatnění marxisticko-leninského pojetí vztahu politiky a ekonomiky v socialistickém řízení, resp. úlohu sociálně politických souvislostí jeho jednotlivých typů, zvláště pak řízení ekonomického.

Významné podněty pro analýzu sociálně politických aspektů dialektiky dvojakého charakteru socialistického řízení v etapě rozvinuté socialistické společnosti přinesl XXV. sjezd KSSS mimo jiné propracováním sociálně politických souvislostí ekonomického řízení. Obdobně mají v uvažovaném směru pro etapu budování rozvinuté socialistické společnosti mimořádný význam dokumenty XV. sjezdu KSČ i dokumenty sjezdů ostatních bratrských stran socialistických zemí.

3. K problematice vzájemného působení vědeckotechnické revoluce a společenského řízení

Určení sociálně politických stránek vzájemného působení vědeckotechnické revoluce a společenského řízení jistě předpokládá mnohem hlubší analýzu, než je ta, kterou je možno „na ploše“ této stati jen naznačit. Přesto však lze především na základě dialektiky výrobních sil a výrobních vztahů a na základě dialektiky dvojakého charakteru společenského řízení charakterizovat toto určení následujícími tezemi:

1. Vývoj vědeckotechnické revoluce (jako zvláštní typ vědeckotechnického rozvoje, zvláštní stránka růstu výrobních sil, kvalitativní převrat jejich vývoje) neprobíhá nezávisle na dané sociálně ekonomické formaci, nýbrž uskutečňuje se vždy v rámci daných výrobních vztahů. Znamená to, že vývoj vědeckotechnické revoluce na jedné straně určitým způsobem (tj. prostřednictvím kvantity výrobních vztahů) spoluvytváří progresivní kvalitu výrobních vztahů a na druhé straně je konečnou sám progresem dynamiky této kvality determinován. Oba tyto aspekty

vzájemného působení vědeckotechnické revoluce a soustavy výrobních vztahů imanentně aktivují další utváření právě takových ekonomických podmínek, které jsou objektivním základem narůstající úlohy subjektivního faktoru. Nastupující *vědeckotechnická revoluce* tedy nenahrazuje ani nevylučuje úlohu materiálně determinovaného subjektivního faktoru (revoluční úlohu subjektivního faktoru, objektivně nejdůležitější zainteresovaného na likvidaci kapitalistických výrobních vztahů, na nastolení, upevnění a rozvoji socialistických výrobních vztahů), jak se to snaží dokazovat buržoazní autoři, nýbrž naopak tuto úlohu dále aktualizuje.

Tato objektivní souvislost má pochopitelně v rozdílných sociálně ekonomických formacích, v rozdílných sociálně ekonomických soustavách svá specifika. Ve svém souhrnu je stránkou i projevem prohlubujícího se hlavního rozporu naší epochy, *realizace tendencí jejího vývoje*.⁵ Dialekticky je tak spjata se soustavou dalších velmi závažných rozporů současnosti [Inozemcev 1973; Ponomarjev 1975].

2. Projevem i stránkou této objektivní souvislosti je proces další aktivace podmínek pro vznik a rozvoj *socialistického řízení, pro růst jeho úlohy*.

3. V *podmínkách kapitalismu* prohlubuje vědeckotechnická revoluce třídní antagonismus a spolu s tím i reakční úlohu buržoazie v řídicích procesech. Spolu s dalšími faktory odhaluje a bude stále intenzivněji odhalovat jejímu rozvoji *neadekvátní charakter buržoazního politického vedení, resp. buržoazního společenského řízení*; aktualizuje a bude aktualizovat nutnost nastolení diktatury proletariátu a

s ní i socialistického řízení v celospolečenském měřítku.

Naléhavost proměny třídní podstaty buržoazního řízení není však toto řízení samo s to akceptovat (vzhledem k charakteru této podstaty). V tom zejména spočívá *neadekvátnost buržoazního řízení vzhledem k sociálně politickým důsledkům* nastupující vědeckotechnické revoluce, v tom také spočívá významný aspekt další aktivace podmínek revoluční aktivity dělnické třídy a jejích spojenců v utváření, upevňování socialistického řízení, významný aspekt *růstu úlohy socialistického řízení a zvláště pak stranického vedení*.

Uvedené sociálně politické *důsledky* (které se jistě nevztahují jen ke kapitalismu, nýbrž mají svůj výraz i v dialektice boje a soutěžení rozdílných sociálně ekonomických soustav)⁶ jsou *důsledky dvojího působení vědeckotechnické revoluce na buržoazní řízení*:

1. *jejího působení na výrobní vztahy* (na ekonomickou determinovanost vývoje buržoazního řízení), které se odráží v sociálně politické stránce buržoazního řízení (na schématu 2 je vyznačeno číslicí 1);
2. *jejího působení na organizačně technickou stránku buržoazního řízení* (na schématu 2 je vyznačeno číslicí 2), které rovněž — i když nikoliv automaticky — obdobně jako v předcházejícím případě — dále zvýrazňuje dezintegrační, reakční charakter sociálně politické stránky, „vynucuje si“ zásadní změnu všech jeho sociálních a ekonomických charakteristik (stupně vědeckosti, komplexnosti, celostnosti

⁵ „Rozdíl ve sledu vědeckotechnické revoluce je jedním z konkrétních projevů hlavního protikladu naší doby. V něm se projevuje mnohotvárnost dnešního historického procesu. V *obou těchto variantách společenského vývoje* je však vědeckotechnická revoluce částí a složkou *vytváření materiálních předpokladů komunistické společnosti*. Revoluce ve výrobních silách vytváří novou materiálně technickou základnu adekvátní komunistickému způsobu výroby. V tom se dnes projevuje *jednota historického procesu*“ [P. N. Fedosejev 1976 : 34]. (Podtrhl K. N.)

⁶ Problematikou sociálně politických důsledků (resp. souvislosti) vědeckotechnické revoluce v dimenzi světového revolučního procesu — v procesu řešení hlavního rozporu naší epochy — pochopitelně z hlediska předmětu naší úvahy — se v této stati explicitně zabývat nebudeme. Uvědomujeme si ovšem aktuálnost této problematiky i pozorností, kterou jí věnují stranické dokumenty v poslední

době — zvláště v kontextu boje za další uplatnění politiky mírového soužití, přestavby mezinárodních vztahů. Zřejmě i zde, obdobně jako v podmínkách existence třídního antagonismu v rámci dané kapitalistické země, je *jednou z výchozích otázek* studia mechanismu vlivu vědeckotechnické revoluce na prohlubování hlavního rozporu naší epochy (tj. na aktualizaci jeho překonání) *otázka jejího vlivu na růst hospodářských styků zemí s rozdílným společenským zřízením jako jednoho z aspektů materiálního základu politiky mírového soužití, a tím i jejího vlivu na růst aktuálnosti překonání reakční disfunkčnosti antagonistického charakteru ekonomických vztahů v celosvětovém měřítku*. Podněty ke studiu vlivu vědeckotechnické revoluce na světové ekonomické procesy, na mezinárodní dělbou práce, internacionalizaci výroby atd. přináší například stať D. M. Gvišianiho *Vědeckotechnická revoluce a společenský pokrok* [1976 : 81–85].

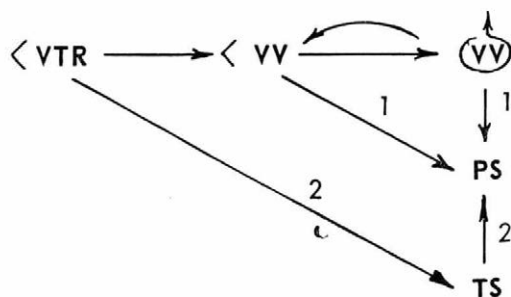
atd.), zejména změnu jeho subjektu, změnu třídní a ekonomické podstaty řídicích vztahů.

Nutno ovšem zdůraznit, že působení vědeckotechnické revoluce na buržoazní společenské řízení je na schématu 2 vyjádřeno pouze schematicky. Vědeckotechnická revoluce zde představuje jen zvlášť

podmínek vývoje vědeckotechnické revoluce.

Neadekvátnost buržoazního řízení vzhledem k nevyhnutelné změně sociálně politických podmínek vývoje vědeckotechnické revoluce spočívá v tom, že toto řízení subjektivisticky usiluje o vyloučení této změny; subjektivisticky fixuje právě

Schéma 2 (k bodu 3)

Legenda ke schématu 2, 3 a 4

<VTR	rozvoj vědeckotechnické revoluce
<VV	růst kvantity výrobních vztahů
⊙VV	změna kvality výrobních vztahů
PS	sociálně politická stránka buržoazního řízení
TS	organizačně technická stránka buržoazního řízení

ní stránku růstu výrobních sil, nelze ji tedy s tímto růstem ztotožňovat, i když vyústí v jejich převrat [Fedosejev 1976]. A dále: na schématu nejsou vyznačeny všechny aspekty uvažovaného působení. Není například vyznačeno působení organizačně technické stránky na kvantitu výrobních vztahů a jejich prostřednictvím na stránku sociálně politickou.

4. Buržoazní řízení však nejenže není s to akceptovat nevyhnutelnost zániku své třídní podstaty, nýbrž je také neadekvátní změně sociálně politických (ale i jiných)

ty společenské vztahy, jejichž likvidaci si vědeckotechnická revoluce „vynucuje“ a která je objektivně určujícím sociálně politickým předpokladem a podmínkou plného skutečně humánního rozvoje vědeckotechnické revoluce; subjektivisticky fixuje „neřiditelnou společnost“.⁷

Analogicky jako v případě působení vědeckotechnické revoluce na buržoazní společenské řízení, vliv tohoto řízení na vědeckotechnickou revoluci se uskutečňuje dvojím způsobem (viz schéma 3)

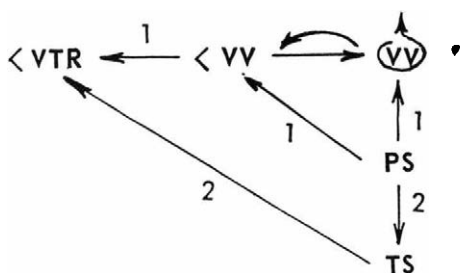
Nutno si ovšem uvědomit, že i v tomto

⁷ „Společnost, která má plně ovládnout podmínky vědeckotechnické revoluce, musí být řiditelnou společností — to je společnost, která ovládá a utváří celý komplex životních podmínek lidí, ovlivňujících jejich aktivity, zájmy a stimuly, v níž proto postupně všichni pracující dovedou dosahovat zákonitých cílů, odpovídajících jejich rozvojovým potřebám. Těmito základními znaky skutečné „vědecké řiditelnosti“ je právě definována rozvinutá socialistická společnost jakožto nový typ společnosti, pro níž je historický vývoj — na rozdíl od celé dřívější „předhistorie lidstva“ — procesem cílevědomého

utváření podmínek pro všeobecný rozvoj každého člověka... kde ovšem „řízení“ vystupuje rovněž v novém průmyslu — zcela odlišném od manažerských koncepcí — totiž v jednotě se sebeřízením, sebeutvářením. Boj o osvojení vědeckotechnické revoluce se v současných podmínkách nutně stává zápasem o nové, socialistické základy a obsah lidského života — a zároveň s tím i o to, zda, do jaké míry a v jakých časových horizontech se historický proces stane pro společnost ovladatelným“ [Richta 1977]. (Podtrhl K. N.)

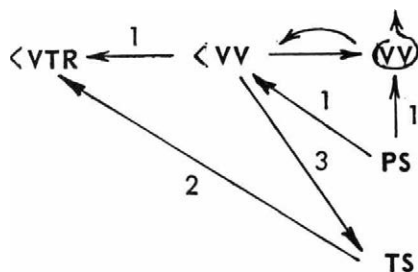
schématu došlo k určitému zjednodušení, neboť sociálně politická stránka je součástí stránky sociálně ekonomické (viz vymezení stránky sociálně ekonomické); působení sociálně politické stránky na vědeckotechnickou revoluci se tedy uskutečňuje prostřednictvím výrobních vztahů.

Schéma 3 (k bodu 4)

Působení sociálně politické stránky na organizačně technickou stránku, označené na schématu 3 číslicí 2, bychom pak přesněji vyjádřili působením uskutečňovaným „cestami“ 1 a 3 (viz schéma č. 4).

Schéma 4 (k bodu 4)

5. Tím, že *buržoazní řízení* subjektivisticky usiluje o udržení přežitých kapitalistických výrobních vztahů, o deformaci tendenci vývoje soudobé epochy, působí také negativně na sebe sama, resp. na podmínky svého vývoje. Především nej-různějšími způsoby fixuje třídně antagonistický charakter své sociálně ekonomické stránky, naléhavost jehož likvidace zvláště výrazně vystupuje — a bude vystupovat — do popředí v souvislosti s dalším zespolečenštěním práce (s další internacionalizací společenského života), které si vývoj vědeckotechnické revoluce „vynucuje“ a které současně (v dialektické

souvislosti s uvedeným) tento vývoj podmiňuje.

Již V. I. Lenin poukázal na existenci „tendence vytvoření jednotného světového hospodářství jako celku řízeného podle společného plánu proletariátem všech národů, tendence, která se zcela jasně projevila již za kapitalismu a kterou je nutno za socialismu bezpodmínečně dále podporovat a plně uskutečnit“ [Lenin 1955 : 142]. Realizace této tendence je bezpochyby spjata nikoli s fixací dosaženého stupně rozvoje společenského řízení, nýbrž s jeho dalším rozvojem, tj. nikoli s fixací buržoazního řízení, nýbrž s jeho likvidací, se zrodem a rozvojem socialistického řízení, v perspektivě vyúsťující ve společenskou komunistickou samosprávu.

Také v tomto smyslu ukazují sociálně politické souvislosti vědeckotechnické revoluce na tendenci prohlubující se *krize buržoazního řízení*. Proces jeho vývoje nemůže překročit sám sebe. Jeho zefektivnění se často omezuje na využívání technologie řízení a řídicí techniky, které však naráží na nepřekonatelnou bariéru sociálně ekonomické stránky řízení a prohlubuje její antagonismus. V podmínkách vědeckotechnické revoluce, v nichž dochází a bude docházet k prudkému vývoji výpočetní a řídicí techniky se tento aspekt „zefektivnění“ buržoazního řízení obrací sám proti sobě (pochopitelně nikoli automaticky). Vývoj technologické stránky buržoazního řízení nejenže nelze ztotožnit s vývojem tohoto řízení jako celku, tj. nejenže *není* s to nahradit progres jeho stránky sociálně ekonomické, nýbrž naopak — vývoj technologické stránky si zcela zákonitě „vynucuje“ likvidaci kapitalistické podstaty společenského řízení a současně její substituci podstatou socialistickou.

6. V podmínkách socialismu mají sociálně politické stránky vzájemného působení vědeckotechnické revoluce a společenského řízení naprosto odlišný charakter. Současně ovšem vývoj vztahu vědeckotechnické revoluce a společenského řízení probíhá v podmínkách kapitalismu i socialismu *v jednotě s vývojem společenských vztahů* (od buržoazních k socialistickým a komunistickým), v jednotě se světovým revolučním procesem. Rozdíly ve

vzájemném působení vědeckotechnické revoluce a společenském řízení v kapitalistické a v socialistické společnosti jsou tedy podmíněny rozdílnými stupni realizace „těže“ tendence soudobé epochy (tj. realizace „téhož“ historického poslání dělnické třídy), adekvátními vývojově rozdílným společností.

Pokud jde o působení vědeckotechnické revoluce na společenské řízení, i za socialismu toto působení vytváří (spolu s jinými faktory) podmínky pro vývoj společenského řízení, odpovídající tendenci společenského pokroku i tendenci svého rozvoje (srv. schéma 2). Proti témuž procesu za kapitalismu má však pochopitelně kvalitativně nové rysy. V jakém smyslu?

Protože rozvoj vědeckotechnické revoluce (jako zvláštní stránka rozvoje výrobních sil, kvalitativní převrat v jejich vývoji) působí na růst kvantity výrobních vztahů, působí i na takový vývoj jejich kvality, který postupně vyúsťuje ve výrobní vztahy komunistické. Tím pochopitelně spolupůsobí na rozvoj sociálně ekonomické, resp. sociálně politické, stránky socialistického řízení, na intenzifikaci socialistického charakteru vývoje tohoto řízení, v perspektivě postupně vyúsťující — na bázi přechodu k vyšší fázi komunistické sociálně ekonomické formace — ve všelidovou komunistickou samosprávu. Nutno ovšem zdůraznit, že tak jako v rozvoji socialistických výrobních vztahů v komunistické i v adekvátním rozvoji socialistického řízení v komunistickou společenskou samosprávu je vědeckotechnická revoluce progresivním faktorem právě proto, že je „podřízena“ zájmům dělnické třídy (hegemonu svazku s třídou družstevních rolníků a inteligencí), vedené marxisticko-leninskou stranou. Tím je totiž „podřízena“ zájmu společenské třídy, která je nejdůležitěji zainteresována na socialistickém vývoji společenského řízení (v němž s odumřením jeho třídně neantagonistického charakteru odumře jeho třídní charakter vůbec). Vývoj společenského řízení za socialismu, vzhledem k jeho kvalitativně nové ekonomické a třídní určitosti, je objektivně adekvátní sociálně politickým důsledkem vývoje vědeckotechnické revoluce.

Vědeckotechnická revoluce za socialismu působí pozitivně na rozvoj sociálně ekonomické, sociálně třídní podstaty socialistického řízení také „zprostředkovaně“ — a to tak, že dynamizuje jeho stránku organizačně technickou, která sama, jsouce determinována sociálně ekonomicky a sociálně politicky — tím, že zpětně působí na socialistický rozvoj svých determinant — působí i na svůj socialistický rozvoj, na své reálné zdokonalení, na zvýšení své efektivnosti.

Vědeckotechnická revoluce působí na socialistické řízení v rámci své relativně samostatné úlohy v procesu utváření podmínek umožňujících překonání staré společenské dělby práce. Nakolik vědeckotechnická revoluce spolupřispívá podmínky pro překonání staré společenské dělby práce a pro její nahrazení moderní komunistickou dělbou práce, natolik spolupřispívá i podmínky pro rozšiřování účasti pracujících na řízení — přesněji řečeno, pro rozšiřování přímé účasti pracujících na řízení. Tato stránka vlivu vědeckotechnické revoluce na socialistické řízení má bezpochyby také významnou dimenzi sociálně politickou, spjatou s dalším rozvojem a utvářením materiálních podmínek pro rozvoj stranickosti socialistického řízení.

7. Dosud jsme ukázali na některé aspekty vlivu vědeckotechnické revoluce na vývoj socialistického řízení. Ve skutečnosti ovšem působí i socialistické řízení, zvláště pak jeho určující, nejobecnější typ — stranické vedení, na vývoj vědeckotechnické revoluce (srv. schéma 3 a 4). Především tím, že z pozic zájmu dělnické třídy (tj. z pozic reálného, nevyhnutelného společenského progresu) formuje další rozvoj socialistické kvality sociálních i ekonomických důsledků vědeckotechnické revoluce, zamezuje pronikání nesocialistických, například konzumních tendencí do tohoto rozvoje, trvale a soustavně garantuje socialistické využívání uvažovaných důsledků proti nesocialistickým tendencím — a to v rámci nejen národním, ale také internacionálním, především pak v rámci rozvoje socialistické světové soustavy, v rámci rozvoje světového revolučního procesu, v boji za mír, demokracii a sociální pokrok. V tomto smyslu se do značné míry angažuje právě ve využívání mož-

ností sociálně politických *důsledků* vědeckotechnické revoluce.

Socialistické řízení má však nezastupitelné funkce také při *využívání podmínek* pro rozvoj vědeckotechnické revoluce, daných stupněm rozvoje socialistických výrobních vztahů. A to opět nejen v rámci národním, nýbrž i v dialekticky s ním spjatém rámci internacionálním — zvláště pak v rámci společenství socialistických zemí na určitém stupni jejich socialistického rozvoje, jenž je dále výrazně podmíněn dynamikou své internacionální socialistické dimenze. Tak je to zdůrazněno například v nedávno přijatém komplexním programu socialistické ekonomické integrace zemí RVHP, v dokumentech XV. sjezdu KSČ i v dokumentech sjezdů ostatních bratrských komunistických stran.

8. Z předcházejícího odstavce je patrné, jak významné úkoly připadají socialistickému řízení při organickém spojování vymožeností vědeckotechnické revoluce s přednostmi socialismu. Současně je rozvoj socialistického řízení imanentním rysem, aspektem realizace tohoto úkolu — již proto, že socialistické řízení svým skutečně humánním, vědeckým, demokratickým charakterem, svým internacionalismem atd. náleží k přednostem socialismu: jeho kvalitativně nová třídní určitost předpokládá a zaručuje dialektické pojetí vztahu důsledků a podmínek vědeckotechnické revoluce; a dále proto, že samo — ať již přímo či nepřímo — „čerpá“ z vymožeností vědeckotechnické revoluce.

9. XV. sjezd KSČ při vymezování rozvinuté socialistické společnosti (jejíž budování je obsahem soudobé etapy v ČSSR) zdůraznil, že tato etapa je charakterizována zejména „...komplexním řešením politických, sociálně ekonomických, kulturních a ideově výchovných otázek, jež umožňuje uspokojovat stále rostoucí potřeby lidí“ [Sborník 1976:32]. (Podtrhl K. N.) Tato stránka předností socialismu má svůj výraz také v pojetí řízení v dané etapě, zvláště pak těch jeho aspektů, které uvažovanou komplexnost zprostředkovávají, spoluutvářejí — tedy v rozvoji jeho internacionalistického, celospolečenského charakteru, v rozvoji jeho vědec-

kosti, demokratičnosti atd., včetně dialektiky sociálních a ekonomických důsledků a podmínek vývoje vědeckotechnické revoluce. Důraz na komplexnost řešení jednotlivých procesů ve vývoji socialismu v jeho soudobé etapě je tak organicky spjat s takovým vývojem vztahu vědeckotechnické revoluce a řízení, v němž se rovněž intenzivněji řeší úkol organického spojení vědeckotechnické revoluce s přednostmi socialismu.

10. Buržoazní či revizionistické falzifikace vztahu vědeckotechnické revoluce a společenského řízení se zaměřují především na ekonomické určení a třídní určitost tohoto vztahu. Často nerespektují skutečnost, že uvažovaný vztah má společenský, a tedy i konkrétně historický charakter, tj. že nemůže nebýt než profilován danou sociálně ekonomickou formací, že se musí vyvíjet v jednotě (i rozpornosti) s ostatními aspekty (typy) společenských vztahů, zvláště s aspekty (typy) třídními a ekonomickými. Jejich útok se soustřeďuje — ať již přímo či nepřímo — proti vedoucí úloze dělnické třídy ve vývoji uvažovaného vztahu, a tím i proti celkovému pojetí tohoto vývoje (jeho obsahu, cílů, formacím, periodizaci, perspektívám, objektivním podmínkám, subjektivním faktorům atd.). Proto také deformace vztahu vědeckotechnické revoluce a společenského řízení (které samozřejmě vycházejí z nevědeckých interpretací procesu vědeckotechnické revoluce i procesu společenského řízení) jsou zejména deformacemi objektivních tendencí vývoje tohoto vztahu a mají *reakční charakter*.

Zásadní kritické hodnocení buržoazních koncepcí vzájemného působení vědeckotechnické revoluce a společenského řízení však nevylučuje jejich diferenciaci (ba dokonce předpokládá odlišení koncepcí fašistických od liberálních, resp. pseudomarxistických). A pochopitelně nevylučuje také možnost socialistického využití těch jejich aspektů, které nejsou třídní svou podstatou, nýbrž funkcí svého využití. Naopak. Komplexně pojatá kritická analýza tyto možnosti v té či oné podobě vymezuje, resp. na ně alespoň upozorňuje.

- Afanasjev, V. G.: *Vedecké riadenie spoločnosti*. Bratislava, Pravda 1975.
- Červeňák, M.: *Naučno-technická revolúcia i princíp demokratického centralizmu*. Naučnoje upravlenie obščestvom. 4. vydání. Moskva, Mysl 1972.
- Dokumenty moskevské porady komunistických a dělnických stran*. Praha, Svoboda 1969.
- Fedosejev, P. N.: *Filozofická interpretace vědeckotechnické revoluce*. In: Synopsis, 1976, č. 5.
- Gvišiani, D. M.: *Vědeckotechnická revoluce a společenský pokrok*. In: Synopsis, 1976, č. 5.
- Hrzal, L.—Popov, S. I.: *Teorie sociální struktury a strukturální funkční analýza*. In: Sociologický časopis, 1972, č. 4.
- Hrůza, I.: *Vědeckotechnická revoluce a Marxův Kapitál*. In: Příspěvky k vědeckému komunismu II. Praha, VŠP ÚV KSČ 1972.
- Hrůza, I.: *Aktuální otázky historického poslání a vedoucí úlohy dělnické třídy*. In: Dělnická třída a současnost, Praha, Svoboda 1973.
- Hrůza, I.: *Socialistická demokracie a sociálně politické procesy*. In: Nová mysl, zvláštní číslo, březen 1976.
- Inozemcev, N.: *O charakteru rozporů v naší epoše*. In: Otázky míru a socialismu, 1973, č. 9.
- Marx, K.: *Kapitál. Sv. I*. Praha, SNPL 1954.
- Marx, K.: *Kapitál. Sv. III*. Praha, SNPL 1955.
- Materiály XXIV. sjezdu KSSS*. Moskva, Politizdat 1971.
- Lenin, V. I.: *Spisy. Sv. 29*. Praha, SNPL 1955.
- Lenin, V. I.: *Spisy. Sv. 31*. Praha, SNPL 1955.
- Ponomarev, B.: *Úloha socialismu v soudobém světovém vývoji*. In: Otázky míru a socialismu, 1975, č. 1.
- Richta, R.: *Vědeckotechnická revoluce a řízení společenských procesů*. In: Nová mysl, 1977, č. 1.
- Sborník hlavních dokumentů XV. sjezdu KSČ*. Praha, Svoboda 1976.
- Sociálně politické souvislosti vědeckotechnické revoluce*. Stranický informátor, 1975, č. 1.
- Ostrava, Vítkovické železářny Klementa Gottwalda, podnikový výbor KSČ.
- Sociálně politické souvislosti společenského řízení v soudobé epoše*. In: Nesázal, K.—Tomášek, L.: *Dělnická třída a socialistické řízení I*. Praha, VŠP ÚV KSČ 1976.
- XXIV. sjezd KSSS*. Praha, Svoboda 1971.
- XXV. sjezd KSSS, dokumenty a materiály*. Praha, Svoboda 1976.

Резюме

Несазал К.: Научно-техническая революция и общественное управление

Взаимоотношения между процессами научно-технической революции и управления складываются и развиваются в рамках данной общественно-экономической формации, в рамках данных общественных отношений. Говоря точ-

нее — развитие взаимоотношений обоих процессов является неотъемлемой частью реализации тенденций современной эпохи или современного этапа мирового революционного процесса. При интерпретации рассматриваемого взаимоотношения автор акцентирует его социально-политическое измерение.

Теоретико-методологической основой анализа взаимного влияния научно-технической революции и общественного управления является прежде всего теория диалектики производительных сил и производственных отношений. Именно социально-политические аспекты этой теории и двоякий характер общественного управления позволяют выявить классовую и экономическую определенность взаимодействия между научно-технической революцией и общественным управлением, т. е. характеризовать это взаимодействие как процесс неразрывно связанный с развитием основного противоречия современной эпохи, с осуществлением тенденции развития общественного управления от управления буржуазного к социалистическому, с переходом в перспективе (на основании перехода к коммунизму) к коммунистическому общественному самоуправлению.

Неадекватность буржуазного управления в условиях развивающейся научно-технической революции субъективистски стремится к сохранению именно того качества общественных отношений, ликвидацию которого развитие научно-технической революции предполагает. Понятно, что тем самым буржуазное управление — неадекватное тенденциям развития общественного управления, дополнительно усиленным научно-технической революцией — блокирует отрицание экономической основы своей эксплуататорской классовой определенности.

Социалистическое управление, напротив, в качестве атрибута осуществления исторической миссии рабочего класса гарантирует такое развитие количества и качества производственных отношений, которое отвечает как развитию научно-технической революции, так и саморазвитию управления, его преимуществ, которые в перспективе выливаются (на базе преодоления старого общественного разделения труда) в преодоление социального неравенства в отношениях управления.

Актуальность анализа взаимодействия между научно-техническим прогрессом и общественным управлением подчеркнута как актуальностью борьбы с ложными буржуазными и реформистскими интерпретациями, так и решением задачи исключительной важности — органически соединить достижения научно-технической революции с преимуществами социализма.

Summary

Nesázal K.: *The Scientific-Technological Revolution and Social Control*

The interrelation between processes of the scientific-technological revolution and control

is formed and developed, at all events, within the scope of a given socio-economic formation, within the framework of given social relations. To put it more exactly, the development of the interrelation between both processes forms an inseparable part of the realization of the tendencies prevailing in the present epoch or governing the contemporary stage of the world-wide revolutionary process. In interpreting the mentioned interrelation, stress is laid particularly upon its socio-political dimension.

The most significant theoretico-methodological starting point of the analysis of the interaction between the scientific-technological revolution and social control is the theory of the dialectics of productive forces and production relations. It is exactly the socio-political implications of this theory and the duplex character of social control that make it possible to identify the class and economic determination of the interaction between the scientific-technological revolution and social control, i. e. to characterize it as a process inseparably connected with the development of the main contradiction of the contemporary epoch, with the actualization of the development tendency of social control from bourgeois to socialist control, prospectively resulting (on the basis of the transition to communism) in communist self-government.

The inadequacy of bourgeois control in the beginning scientific and technological revolu-

tion lies especially in the fact that this control subjectivistically aims at fixating that very quality of production relations whose liquidation is necessitated by the development of the scientific and technological revolution. Thus it is clear that bourgeois control — inadequately to the developmental tendencies of social control actualized with still greater emphasis by the scientific and technological revolution — is blocking the negation of the economic basis of its exploitative class determination.

On the other hand, socialist control as an attribute of the realization of the working class' historical mission guarantees a development in the quantity and quality of production relations conformable to the development of the scientific and technological revolution on the one hand, and, on the other hand, to its own self-development, to the development of its priorities, prospectively resulting (on the basis of overcoming the old social division of labour) in the elimination of social inequalities in control relationships.

The topicality of the analysis of the interaction between scientific-technological revolution and social control is underlined both by the topicality of the struggle against bourgeois and revisionistic misinterpretations of this interaction and by the necessity to solve an extraordinarily significant task — organically to connect the achievements of the scientific and technological revolution with the advantages of socialism.